

A 25 éves /közel három évtizedes állami főépítési rendszer jubileumi rendezvénye
2019. április 8.
MÉSZ Székház, 1088 Budapest, Ötpacsirta u. 2. Kós Károly terem

A főépítések és a Magyar Urbanisztikai Társaság (együttműködése)

A címben jelzett téma gazdag és igen összetett, egy történész felkészültségét és szívós munkáját igényli, ha egyáltalán teljességében meg lehet ragadni, s részleteiben ki lehet bontani. E helyett itt és most mindössze egy töredékes válogatást hallgathatnak, olvashatnak a Tisztelt Érdeklődők.

Bár a rendezvény, amelyre ez a felkérés szól, a közel három évtizedes állami (korábban, keletkezésekor: területi) főépítési rendszer jubileumi eseménye, én a kapott cím alapján tágabb időszakot tekintek át, s mindenfajta főépítész és a MUT kapcsolatáról szólok. A megkapott cím is fejlődésen ment át: előbb tágabb értelemben szólt, majd az együttműködésre koncentrált.

Mindjárt a Társaság alapításakor ott találjuk a főépítéseket, egyet bizonyosan: **Farkas Tibort** (aki az 49 „alapító atya” között a *területi tervezést* képviselte egyedülként), aki 1957 és 1968 között a Balaton főépítésze volt (majd '79 és '83 között a Balaton üdülőkörzet miniszteri biztosa). Az 1966. február 4-én lezajlott alakuló ülésen megválasztják az elnökség tagjának (ami a kor „szokása” szerint egyhangúan történt).¹

Ott van az alapítók között **Pongrácz Pál** is – a városépítés szakterületéről – aki akkor Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyék és Debrecen megyei jogú város területi főépítésze volt, s később Budapest főépítésze lett (1970-1980).

Ugyancsak az alapítók között találjuk **Schmidl Ferenc** építészt (városépítés), aki Székesfehérvár városi mérnöke volt 1926 és 1946 között. Hivatali éveiben nagyjelentőségű fejlesztési és rendezési tervek készített a város számára. Az akkori városi mérnök munkája – legalábbis az ő műveit nézve – közel állt a mai főépítési tevékenységhez.² 1966-ban, a Társaság alapításakor pedig területi főépítész Pest, Komárom (ma: Komárom – Esztergom) és Nógrád megyében.

Szintén az alapítók között találjuk **Dénesi Ödönt** (városépítés), aki az 1965-ben kinevezett területi főépítész-helyettesek egyike volt.

A tagság megújítása alapján összeállított 1985-ös tagnévsor („Egyéni tagok névsora”³) 523 ember nevét tartalmazza. Ebből – feltüntetetten - huszonháromak voltak abban az időben főépítések: 13 megyei és 10 városi főépítész. Azokban az években – már évtizedekkel korábban is⁴ – az építésügyi minisztérium (ÉVM) egyes munkatársai hasonló feladatot láttak el, mint később a területi/állami főépítések. Megnevezésük nem főépítész volt, de a területi városépítési és építészeti tervtanácsokat vezették, abban meghatározó tagok voltak (területi VÉT-ek: városépítési és építészeti tervtanácsok), a

¹ Aczél Gábor: A Magyar Urbanisztikai Társaság ötven éve, MUT Budapest, 2018. (12-13. lap), valamint Életrajz Hild-díjhoz c. dokumentum. Ezt Farkas Mária bocsátotta rendelkezésemre a MUT 50 éve c. kötet előkészítése során (kelt Budapesten 2007. október 10-én.)

² Schmidl életrajz, Fejér megyei Építések Kamarája.

<http://www.fejermek.hu/attachments/article/128/SCHMIDL%20%C3%A9letrajz.pdf>

³ Összeállította: Magyar Urbanisztikai Társaság, lezárva: 1985. október 20. Zárbránszkné Pap Klára által megőrzött példány.

⁴ Zárbránszkné Pap Klára: Területi főépítések – Kettős jubileum (I. rész), Építésügyi Szemle 2013/4 novemberi lapszámában felsorolja az 1962-ben (egy személy 1963-ban) kinevezett kilenc „területi főépítést”, majd az 1965-ben kinevezett helyetteseiket. Ezek közül igen sokan 1985-ben még a MUT tagjai voltak: a már említett Farkas Tibor, Bakonyi Dezső, Kisléghy Nagy István, Kismarthy-Lechner Gyula, Papp Imre, az ugyancsak alapító Schmidl Ferenc, Virágh Pál, Peregi Tamás; ill. Balla Tibor, Bosznay Anna, Dénesi Ödön, Heckenast Péter. e körhöz tartozik még Fátay Tamás is.

beérkezett város- és községrendezési terveket a minisztérium részéről véleményezték (bizonyos tervek esetében ez „előzetes egyetértési jog” volt (L! 7/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM utasítás). Néhány névre emlékszem: **Ottlik Gábor, Peschka Alfréd, Tompai Géza, László László, Font Erzsébet, ...** Őket is számolva a főépítészek részaránya még nagyobb a tagságban.⁵ Ha az egykori területi főépítészeket és a főépítési feladatokat ellátókat is számítjuk, akkor a 39 „főépítész” jelentős részét alkotta a Társaságnak.

Egy szakember nem főépítésznek születik (még szakmai életútját tekintve sem), s nem egész életében ezt a feladatot látja el. Néhány embert nevezek meg, akik főépítészként (is) tevékenykedtek, s a MUT-ban is jelentős szerepet töltöttek be (legalább egyes időszakokban). Semmiféle igazi sorrendet nem követek az ismertetés, említés során.

Aczél Gábor, aki 1989-től 1991-ig Budapest főépítészeként tevékenykedett, 1997 és 2012 között a Társaság elnöke volt (jelenleg örökös tiszteletbeli elnöke). „Friss” főépítészként 1991 februárjában a Társaság elnökségi tagjává választotta a közgyűlés.

Keresztes Sándor – a területi/állami főépítési rendszer (újra) életre hívója, megalapító minisztere – nyugat-dunántúli főépítészként 1997-2000 között a Társaság alelnöke, '94-'97, valamint 2000-2006 időszakban az elnökség tagja, hosszú időszakon át a Savaria urbanisztikai nyári egyetem tanácsának is aktív tagja. A Győr-Moson-Sopron megyei területi csoport szervezésében és vezetésében is fontos szerepet töltött be. A megye főépítésze, később az állami főépítési iroda munkatársa, **Körmendy János** is sokat tett az Urbanisztikai Társaságért, a főépítészek és a településtervezés kapcsolatáért.

Tóth Zoltán, akkor Baranya megye főépítésze 1985-ben a vezetőség tagja lett, később alelnöki tiszteletet töltött be az 1991-97 és a 2000-2012 időszakokban. Mellette arról a vidékről ki kell emelni **Gömöri Jánost**, Pécs főépítészt, az urbanisztikai kongresszusok poétáját.

Fiala István Bp. XI. kerületének főépítésze 1991 és 2000 között volt az elnökség tagja.

Kiss Lajos Szeged megyei jogú város főépítészeként 1991-től 1994-ig a MUT elnökségének tagja. A rendszerváltást követő években a Csongrád megyei kollégák elérkezettnek látták az időt egy önálló megyei urbanisztikai egyesület létrehozására. A kezdeti gyanakvást követően 2016-ban együttműködési megállapodás kötött a két szervezet. Azért is emlékezem meg erről részletesebben, mert a Csongrád megyei Urbanisztikai Egyesület – Kiss Lajos városi, majd területi főépítész és **Szemerey Márta** vezetésével egészen rendkívüli munkát végzett – ami a főépítészek és a várostervezés számára egyaránt alapvető -, most ebből csak két könyv (újra) megjelentetését emelem ki: Lechner Lajos: Szeged újjá építése (Szeged, 2000) és Rerrich Béla: A szegedi Templomtér (Szeged, 2002). Csongrád megyéből és Szeged városából meg kell emlékeznünk **Maróthy Győző**ről, a területi/állami főépítési iroda szakfőtanácsosáról, az „iskolateremtő mesterről”.

Fazakas Péter Vas megye főépítészeként a MUT díjbizottságát vezette hosszú éveken át, s a Savaria Urbanisztikai Nyári Egyetem (amelynek programjának kialakításában évtizedek óta a Társaság jelentős szerepet tölt be) nemzetközi kapcsolatait erősítette. Nem feledkezhetünk meg **Szilágyi István**ról sem, aki 15 éven át volt Szombathely főépítésze, s a MUT által (is) szervezett Savaria urbanisztikai nyári egyetem tanácsának tagja, több évben előadója.

⁵ Egy dolgot mindenképp érdemes figyelembe venni: Az önkormányzati rendszer 1990-es létrejötté előtt a MUT a városok szövetsége szerepét is betöltötte. Tagjai között miniszterhelyetteseket, országos hatáskörű szervek vezetőit, szakembereit (KÖJÁL, KSH, ...), tervező vállalatok és hatóságok vezetőit, ill. főmérnökeket, stb.

Schneller István, Budapest volt főépítésze (1990-2006) 2006-tól két cikluson át az elnökség tagja volt. Nevéhez fűződik több budapesti építkezéssel kapcsolatos rendezvény megszervezése, később állásfoglalások előkészítése, konferenciák szervezése (pl. Vár, Városliget, Bécsi utca).

Németh Iván Győr főépítésze 2006-tól három éven át volt az elnökség tagja, s több alkalommal az országos urbanisztikai konferenciák és két alkalommal a Savaria urbanisztikai nyári egyetem előadója.

Csaba Ders Pécs megyei jogú város volt főépítésze (2011-16) 2015-től 2018-ig a Társaság elnökségének tagja, 2018. novemberétől alelnöke.

Szilágyi Domokos a Dél-dunántúli területi csoport egyik meghatározó személyisége volt – mint annak vezetője tizenöt éven keresztül.⁶

Arató András a Hajdú – Bihar megyei területi csoport vezetője, mint területi/állami főépítész az Észak – Alföldi régió főépítészei számára szervezett továbbképzések, tájékoztatók szervezője. E területről meg kell említeni **Filippinyi Gábor** főépítészt és **Boruzs Bernátot** is, aki több település főépítésze is volt.

Horváth Béla Miskolc egykori főépítésze, később egy ideig Heves és Mezőkövesd főépítésze, az Észak-Magyarországi urbanisztikai konferenciák fáradhatatlan szervezője (33 konferencia!).

Szinyei Béla Szolnok megye főépítésze, a Társaság megyei területi csoportjában évtizedekig meghatározó személyisége, a MUT különféle testületeinek, munkabizottságainak lelkiismeretes, felkészült munkatársa.

Arató György és **Gyulai István** kerületi főépítészek is egy-egy időszakban a MUT elnökségi tagjai voltak.

A Társaságon belül a főépítészek külön tagozatot is képeztek és képeznek (bár manapság e tagozat /is/ csipkerózsika álmát alussza). A közeli években **Papp Zoltán Tamás** szervezte újjá, és vezette a csoport munkáját. Ő is sokat tett a két szakmai szervezet kapcsolataért, többek között a Hild-díjas városok első találkozásának megszervezésével (2005. augusztus, Tapolca).

A főépítészeti munkát és a főépítészek munkáját a Magyar Urbanisztikai Társaság mindig nagyra tartotta, értékelte. Ezt mutatják – többek között – a díjak, emlékérmek, kitüntetések.

A Társaság által 1968 óta odaítélt díjban, a Hild János-díjban eddig tizennyolc főépítész részesült (az eddigi 81 díjazott között): Fazakas Péter Vas megye főépítésze (1982), Horváth Béla ny. miskolci főépítész (1986 és 2009), Németh Miklós Komárom – Esztergom ny. főépítésze (1995), Winkler Gábor Pápa főépítésze (1995), Gömör János Pécs főépítésze (1996), Körmendy János Győr – Moson – Sopron megye főépítésze (1997), Virányi István Kaposvár főépítésze (1999), Berényi András Újpest főépítésze (2003), Szilágyi Domokos a Dél-dunántúli területi főépítési iroda munkatársa (2005), Boruzs Bernát Hajdúböszörmény főépítésze (2007), Farkas Tibor „a Balaton főépítésze” (2007), András István Balatonfüred főépítésze (2009), Aczél Gábor Budapest egykori főépítésze (2013), Keresztes Sándor Nyugat-dunántúli régió főépítésze (2013), Lantay Attila Székesfehérvár főépítésze/állami főépítész (2015), Philipp Frigyes Vác – Hatvan - Esztergom főépítésze (2015), Schneller István Bp. egykori főépítésze (2015) és Bernáth Mihály Észak-magyarországi régió állami főépítésze (2017).

⁶ A MUT 50 éve c. könyv szerint ekkor élte a területi csoport fénykorát. (182. lap)

A Magyar Urbanisztikáért emlékéremben, később díjban részesült főépítészek: Deák Varga Dénes (1996), Zábránszky Pap Klára (1996), Rumi Imre (1997), Olajos Csaba (1997), Főző János (1998), Szilágyi Domokos (1998), Arató András István (2011).

Barna Gábor emlékéremet kaptak: Horváth Béla (2003), Papp Zoltán Tamás (2005) – a főépítési tagozat újjászervezéséért, Zábránszky Pap Klára (2011) és Szinyei Béla (2011).

Együttműködés

A főépítészek és a Magyar Urbanisztikai Társaság együttműködése – a fentiekén túl – más korszakába lépett, amikor **Philipp Frigyes**, az Országos Főépítési Kollégium elnöke megkereste a MUT vezetését 2012 és 2013 fordulóján, hogy legyen az országos főépítési konferenciák társszervezője, adjon előadókat, szervezzen és vezessen szekcióüléseket ezeken a jelentős rendezvényeken. Ennek előzményei közé tartozik, hogy a főépítészek saját szervezetének létrejöttével érdeklődésük a hasonló problémákkal küzdők felé fordult, és a társadalmi – gazdasági helyzet átalakulásával a szakemberek nagy része nem tudott több szakmai szervezet rendezvényeire eljutni. Az országos urbanisztikai konferenciákon a főépítészek jelenléte minimálisra csökkent. A MUT vezetése úgy döntött, hogy ha ők nem tudnak hozzánk jönni, akkor mi megyünk hozzájuk. Nem hagyhatjuk őket magukra, hiszen munkájuk jelentős része a térségi és települési tervekhez kapcsolódik. Ez a Társaság számára is nagy lehetőség, hiszen ezen az úton „elér” kb. 200 szakembert, akik jelentős szerepet töltenek be a települések, elsősorban a városok életében, alakításában.

Az együttműködésnek ez a formája 2013 óta töretlenül tart – a jelenlegi vezetés, **Salamin Ferenc** elnök úr is megerősítette az együttműködést. Nagykőrös, Szentgotthárd, Miskolc, Kecskemét, Tata és Kaposvár ennek az együttműködésnek az állomásai.⁷ Ezek az események a Magyar Urbanisztikai Tudásközpont képviselői is több alkalommal gazdagították – szekcióüléseken, előadásokon, poszttereken - a főépítészek ismereteit. **Ongjerth Richárd** és **Szkordilis Flóra** nevét, mint ügyvezetőket (és visszatérő előadókat) mindenképp meg kell említeni.

Az „együttműködés” sajátos formája, amikor egy megyei főépítész, mint a MUT területi csoportjának a tagja – az Építészkamara, a Megyei Önkormányzat és egyes városi önkormányzatok összefogásával rendszeres – évente kb. két városi sétát szervez. Olyan szakmai napok ezek, amelyek népszerűek a megyén kívüli szakemberek körében is. Ezeket szervezi 2013 óta **Fabacsovics Zoltán** Veszprém megyei főépítész.

Kivel lehetne zárni ezt a rövid összeállítást, mint **Zábránszky Pap Klárával**, „a főépítészek anyjával”. Ő az, aki a legtöbbet tette és teszi a főépítészek és a Magyar Urbanisztikai Társaság kapcsolatáért és együttműködéséért. Hosszú éveken át volt az elnökség tagja, s annak ülésein, munkájában mindig kiállt „fiaiért”, javasolta elismerésüket, javaslatot tett azokra a MUT tagokra, akik főépítési díjakban vagy állami kitüntetésekben részesülhetnek, hozza-viszi a híreket, építi a hivatalos és személyes kapcsolatokat is. Azt kell mondani, hogy rengeteg vegyértékkel rendelkezik, hisz tevékenykedik a MUT-on és a Főépítési Kollégiumon kívül az Építéstudományi Egyesületben, a Savaria Urbanisztikai Nyári egyetem Tanácsában, s ki tudja (rajta kívül) még hol.

⁷ Dokumentálás céljából a MUT elnökének hozzájárulása az Országos Főépítési Konferenciákhoz: 2013: Körmeny Imre: A város kórusmú – előadás (Nagykőrös és a MUT honlapján), beszámolt erről az Építész Közlöny/Műhely is. 2014: Köszöntő; 2015: Köszöntő és A településszerkezet, mint génbank szekció-előadás (Vö.: Körmeny Imre: Adalékok a történeti városközpontok témájához Eger példáján, 4D folyóirat, 2015. 39. szám). 2016: Köszöntő és A települések arányos növekedése /szekció-bevezető/ (MUT honlapon). 2017: Család a városban /köszöntő/ (Tatai Patrióta, MUT honlap, Főépítészek honlap) és szekció: Körmeny Érdi Mária – Körmeny Imre: Városbarát család, Új Város, Bp. 2014.); 2018: Köszöntő (Főépítészek és a MUT honlapján), szekció hozzászólás (kézirat).

Összegzés

A főépítészség és az urbanisztika szervesen összetartoznak. A településtervezőre, fejlesztőre, üzemeltetőre érvényes az, amit Kiss Lajos városi és területi főépítész hivatásáról összegez:

„... vallom, hogy minden valamirevaló építész közösségi ember, érzékeny környezetének problémáira és rezdüléseire, sőt annak terheiből önként részt is vállal. Különösen érvényes ez főépítészek esetében. Akiből hiányzik ez a képesség (attitűd, lelkeség, késztetés), jobb, ha nem is próbálkozik és marad „vállalkozó” építész. (Valószínűleg mindenkinek jobb lesz.) Községi építésznek lenni különös állapot. A tevékenység többnyire anonim, haszna és eredménye tárgyasult formában nem jelenik meg, ezért objektív módon még utólag sem „mérhető”, vagy legalábbis nehéz minősíteni. A köz- és magánérdekek állandó szembesítése és gyakori szembenállása, majd városrendezési tervekben való szabályozása sajátos szellemi tréningre kényszeríti a főépítészt. Szerencsés esetben megtanítja az embert – a korábbi, autonómnak hitt építész-tervezőt (néha alkotót) – új és más értékek megismerésére, majd tiszteletére, olykor saját szakmájának ellenében is. El kell felejtetni a kissé dogmatikus tézist, mely szerint „...az építészetten kívül nincs más, ill. nincs is élet ...” (Extra architecturam non est vita!) Ha eléggé bölcsnek vagyunk és génjeink is strapabíróak, az érzelmi és értelmi egyensúlyt fenn lehet tartani, pszichoszomatikus károsodás nélkül, – vagy még titkolható kisebb sérüléssel.

A Savaria Nyári Egyetemen – valamikor a kilencvenes évek elején – kísérletet tettem a főépítész (főépítészség) definiálására. (Berényi András „írókéz-baráti” működése folytán ennek részletei nyomtatásban is többször, több helyen megjelentek.) Kissé továbbfejlesztve és árnyalva a lényegét ma is vallom: a profi és hatékony főépítész – miközben empatikus, felkészült és eltökélt – magában ötvözi a szívós diplomata, a bölcs néptanító és misszionárius, a kérlelhetetlen, ám melegszívű kommandós erőit. Olyan nélkülözhetetlen, ám nem legfontosabb szereplője ennek a posztmodern népi-urbánus (szín-mű) „játéknak”, amit hol környezet-alakításnak, hol tervvéleményezésnek, hol pedig köz-igazgatásnak neveznek. Fontos kritérium az is, hogy a potenciális főépítész képes legyen féken tartani szakmai ambícióit és exhibicionizmusát. Ha pedig arányérzéke és etikai tartása is rendben van, már csak a jó szerencsében kell bízni.”⁸

Utószó

Az utóbbi években ismételten felmerül a települési főépítészek viszonya a településtervezéshez, szabályozáshoz, s bizonyos állítások szerint a rendezési tervekkel, szabályzatokkal való foglalkozás nem építészeti, hanem mérnöki feladat. Ennek talán az az alapja, hogy a II. világháború előtt „városi mérnökök” foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel (is), valamint, hogy létezett egy általános mérnök, kultúrmérnök képzés az Építőmérnöki Karon, akik otthonosan mozogtak e szakterületen. A II. Világháború utáni években is felmerült egy ilyen – az építőmérnök és az építésmérnök képzés közötti – speciális képzés igénye. Ennek egyik mozgatója Borsos József volt, 1954-től a Műszaki Egyetem frissen alapult városgazdasági tanszékének vezetője.⁹ Egy évfolyam végzett ebből a „mérnökfajtából”, akik közül sokan emlékezünk Barna Gáborra, a MUT főtitkárára, Laár Árpádra, az építésügyi tárca építésigazgatási részlegének vezetőjére és Paksy Gáborra, a VÁTI vezérigazgatójára és a MUT elnökére.

⁸ Zábránszkyne Pap Klára: Állami főépítészek – területi főépítészek – területi főépítész irodák. III. rész - KIVONAT KISS LAJOS, Építésügyi Szemle 2007/4. szám

⁹ Egy élet a főváros szolgálatában (Töltési Imre neve alatt, írta Borsos Balázs), Honismeret 19 (1991) 3: 46-49.

A mérnökképzés egy évszázaddal korábbi Magyarországon, mint a célirányos építészképzés.¹⁰ Ez is közrejátszott abban, hogy a városokban „városi mérnöki hivatalokat” hoztak létre. Ezekben szép számmal dolgoztak építészek is, hogy csupán kettőt említsek: Schmidl Ferenc Székesfehérvárt (1926-1946)¹¹ és Hevesi Sándor Egerben (1929-1950 /?/)¹². A főépítészségről írott cikkében Zábránszkyne Pap Klára két mérnököt említ, mint nagy elődöt: Wälder Józsefet Sopronból (1886-) és Pálfy-Budinszky Endrét Szegedről (1926-) - Területi főépítészek – Kettős jubileum I. rész – c. írásában.¹³ Feltűnik, hogy az építészmérnök és a mérnök megkülönböztetés nem volt erős, pl. Hevesi Sándor 1940-ben „Eger város örökös főmérnöke” lett.

A településről szerzett ismeretek birtokában mérnök és építész egyaránt nagy szolgálatot tehet a városoknak. A városoknak valóban mérnöki hivatalokra van szüksége, ahol településmérnökök, építőmérnökök, építészek, tájépítészek, energetikusok, ... dolgoznak együtt a város lakóiért. Az a főépítész, aki „csak” az épületekkel, a város arculatával kíván foglalkozni, annak az a „büntetése”, hogy a stáblistán a díszlettervező kitüntetett huszadik helyét szerzi meg.¹⁴

Az urbanisztikai megváltozott, a „tisztán” mérnöki tevékenységből egyre inkább humán vonásokat öltött. Ma, amikor „együtt-kormányzásról” (co-governance-ról) beszélnek szerte a világban, amikor előtérbe kerültek a szociális város-rehabilitáció kérdései, akkor ennek a „csapatnak” további kapcsolatokra (tagokra) van szüksége. Nem véletlen, hogy a Magyar Urbanisztikai Társaságot 16-17 szakma képviselői alapították.

Mint azt fentebb láttuk, a területi/állami főépítészeknek, no meg a városi és megyei főépítészeknek és a Magyar Urbanisztikai Társaságnak mindenkor szoros volt a kapcsolata; a főépítészek jelentős szerepet tölthettek be a Társaság életében és vezetésében, s a Társaság ma is szolgálja a főépítészek tájékoztatását, látóköriük tágítását.

Azaz a főépítészek és a MUT együttműködésére még hosszú-hosszú ideig szükség van.

Ráadás

Egy személyes gondolatot tartogattam a végére. A területi főépítészekkel szoros munkakapcsolatban voltam a kezdetektől, akkor még leginkább a minisztériumi munka révén. Nagy ajándék számomra az élettől megismerni őket, közvetlen kapcsolatba kerülni velük, többekkel baráti kapcsolatba. Sokat tanultam tőlük. Keresztes Sándortól pl. azt, hogy miniszterségéhez sem ragaszkodott, hogy vissza tudott térni a szakmájához, hogy társadalmi szerepet is vállalt a Nagycsaládosok Országos Egyesületében és a Magyar Pax Romana társaságban. Tóth Zoltán könnyedségével tett rám mély benyomást, ami mögött ugyanakkor oktatói tevékenység (egészen Szardínia szigetéig), könyvek sorozata állt. Olajos Csaba a népi építészet iránti elkötelezettségével és a levéltári kutatásaival, apró publikációival. Ruttkai Gyula építészeti erényeivel és nyugalmaival, Arató András hihetetlen alaposágával és szerénységével, Kiss Lajos humorával, írásaival, szegedi elkötelezettségével.

S a főépítészségen keresztül találtam rá „tizenkettő fokú” unokatestvéremre, Körmeny Jánosra.

Bp. 2019. április 3.

Körmeny Imre

¹⁰ Alföldi György és tsai: Egy tanszék 80 éve – A BME Urbanisztikai Tanszékének története (1929-2009), TERC Szakkiadó Kft., Bp. 2009.

¹¹ Schmidl életrajz – Fejér megyei Építészek Kamarája
<http://www.fejermek.hu/attachments/article/128/SCHMIDL%20%C3%A9letrajz.pdf>

¹² http://beszeloutcanevek.ektf.hu/utcanevek/h/hevesi_sandor_utca

¹³ Építésügyi Szemle, 2013/4. november (12-17. lap)

¹⁴ Ongjerth Richárd megfogalmazása. A filmkészítők hosszú listájáról vette a hasonlatot.